

POZNÁVÁNÍ MÍSTNÍHO REGIONU

Pracovní studijní text pro autory regionální učebnice

Doc. RNDr. Hana Kühnlová, CSc.

Obecný cíl:

Profesionálně koncipovat obsah, metody a formy poznávání místního regionu a obce ve výuce zeměpisu, a to na základě osobního dlouhodobého geografického studia. Výuku toho tematického celku pojímat jako ničím nenahraditelnou součást přípravy mládeže na odpovědný život, v němž se budou rozhodovat ve prospěch zachování přírodního a kulturního bohatství své země.

Dílčí cíle:

Po prostudování textu budete připraven(a):

1. Realizovat ve své výuce **nové pojetí obsahu a metod poznávání místního regionu a obce.**
2. Realizovat ve své výuce **autentické učení a autentické hodnocení**, které dokážete zdůvodnit a obhájit.
3. Prokázat dovednost formulovat takové **cíle výuky a z nich vyplývající učební úlohy**, které obohatí kulturní rozhled vašich žáků, umožní žákům pochopit území v němž žijí a prohloubí jejich vztah k místu bydliště.
4. Zařazovat do výuky (a zejména do školních geografických projektů) takové autentické aktivity, které **pozitivně ovlivní vnímavost vašich žáků ke kvalitě životního prostředí, přispějí k poznávání ušlechtilých životních hodnot a dobrého vkusu.**
5. Vytvářet pro své žáky **pracovní listy** pro výuku ve třídě, pro terénní výuku a pro činnosti ve volném čase.
6. Na základě studia a osobních zkušeností podílet se na tvorbě **regionální učebnice včetně pracovního sešitu.**

Než se společně začneme podrobněji věnovat poznávání místního regionu a obce, **uvědomte si, jakou pozornost přikládáte tomuto tématu ve své výuce:** a) zda se tématu věnujete, b) jaký smysl a postavení má toto téma ve vaší výuce, c) ve kterých ročnících je zařazeno, d) kolik (zhruba) hodin (nebo částí hodin) celkem tématu věnujete.

a)

.....
.....

b)

.....
.....
.....

c)

.....
.....

..... d)

.....
.....

Napište, **jaký význam má podle vás poznávání místního regionu pro žáky všeobecně vzdělávací školy**. Zaměřte se zvláště na vědomosti, dovednosti, na všeobecný rozhled (kulturní, historický, ekonomický, politický, environmentální), na rozvoj žákovy osobnosti (postoje, životní hodnoty) a na jeho vztah k regionu kde žije.

.....
.....
.....
.....
.....

Poznávání místního regionu a obce ve výuce zeměpisu

A OBSAH A STRUKTURA UČIVA

Obsah i struktura učiva ze zeměpisu místního regionu je **plně v kompetenci učitele**. Znamená to, že učitel pojímá učivo podle soudobých společenských potřeb a nových trendů ve vzdělávání. Obsah učiva je koncipován se znalostí historie regionu, jeho současnosti v kontextu rychle měnícího se světa včetně hlavních problémů regionu a na základě učitelovy široké orientace ve strategii jeho rozvoje.

Tradiční pojetí učiva a výuky založené na encyklopedickém poznávání doporučujeme přijmout za zastaralé, tedy v rozporu s dnešními společenskými nároky na připravenost mladých lidí pro život. (Za encyklopedické považujeme poznávání založené na přehledech informací o místním regionu v tradiční struktuře bez autentického učení*, bez propojenosti s průřezovými tématy RVP, bez problémového přístupu a návrhů řešení existujících problémů, bez specifických metod hodnocení atd.)

Úkol pro vás:

Vymezte a pojmenujte mikroregion (menší než okres), **obec** (město, vesnice) nebo **část obce** (městská čtvrť, sídliště), **který(á) se stane předmětem vašeho zkoumání a tvorby regionální učebnice včetně pracovního sešitu**.

Promyslete si a napište, podle kterých kritérií svůj mikroregion vymezíte (např. administrativní či jiné hranice, podle dojížděky do škol nebo do zaměstnání, okolí obce snadno dostupné během odpoledne pěšky nebo na kole, prostor viditelný z věže apod.).

() Autentické učení je zaměřeno na praktické využití učiva, na vytváření něčeho přínosného pro žáky samé, pro určitou zájmovou skupinu, pro občany v místě bydliště apod., tedy s přesahem do reálného života. Žák nereprodukuje hotové poznatky, ale sám je objevuje, zjišťuje, zkoumá, formuluje poznané skutečnosti, vytváří nové hodnoty (viz str. 9 – 10).*

Můj region (obec, část obce):

.....
.....

Jak jsem region vymezil(a):

.....

.....
Ve struktuře a obsahu poznávání místního regionu ve výuce doporučujeme věnovat pozornost následujícím tématům a přístupům:

1. **Geografická poloha v nejširším pojetí**, význam polohy pro rozvoj místního regionu / obce (včetně proměn relativní polohy v čase)

PROMÝŠLEJTE A DOPLŇUJTE:

Co je to geografická poloha v nejširším pojetí? (Rozlište **absolutní** – matematickou polohu (rovnoběžky, poledníky, nadmořská výška) od pojmu poloha **relativní**, která se může měnit.)

.....
.....
.....

Napište, co chápete pod pojmy **přírodní potenciál a rozvojový potenciál** regionu/obce:

.....
.....
.....
.....
.....

Pokuste se zhodnotit **relativní geografickou polohu** svého regionu/obce v rámci okresu, kraje, Česka a v rámci Evropské unie. (U městské části zhodnoťte její polohu také v rámci města a jeho nejbližšího okolí.)

Své hodnocení promyslete a napište:

.....
.....
.....
.....
.....

Uveďte dvě až tři výhody a nevýhody polohy regionu/obce:

.....
.....
.....

Co je pro polohu vašeho regionu/obce **specifické**?

.....
.....

Pokuste se vyjádřit, **jaký je rozvojový potenciál vašeho regionu/obce**. Napište, jak se projevuje a uveďte jeden příklad.

.....
.....

.....
.....
Napište, **jak geografická poloha ovlivňuje rozvojový potenciál vašeho regionu:**

Úkol pro vás:

Zadejte svým žákům úkol, aby nad mapami, které jim předložíte, vyhodnotili geografickou polohu svého města či vesnice. **POZOR:** v žádném případě se nejedná o určování polohy pomocí rovnoběžek a poledníků!

Promyslete a formulujte zadání úkolu – podle vyspělosti žáků nabídněte několik návodných bodů/tezí/příkladů.

Formulujte zadání úkolu pro své žáky:

.....
.....
.....
Jak budou žáci své výsledky prezentovat?

.....
.....
.....
Jak budete žáky hodnotit?

.....
.....
.....
Jak výsledky úkolu dále využijete?

2. **Znázornění regionu (obce) na mapách** historických, tematických, syntetických (za syntetické mapy můžeme považovat např. mapu turistickou nebo vlastivědnou na základní škole, na střední škole zejména územní plán a mapu životního prostředí).

Úkoly pro vás:

- a) Obstarejte plán svého města z 50. let 20. století. Prostudujte ho a připravte pro své žáky nejméně pět otázek či úkolů, jimiž jim umožníte vytvořit si základní představu o struktuře města v době vydání plánu.
- b) Porovnejte starý plán s plánem soudobým. Formulujte otázky a úkoly zaměřené na poznávání vývoje města za uplynulých 50 let.
- c) Připravte terénní cvičení. Co bude jeho cílem, co budou žáci provádět a jak budete hodnotit jejich činnost?

3. **Charakterizace přírodních složek krajiny** by měla být pojata (podle vyspělosti žáků) nikoliv jako podrobný popis jednotlivých složek, ale komplexně spolu s hodnocením krajiny, zejména s hodnocením vlivu člověka na přírodní složky v místní krajině.

Hodnocení přírodního potenciálu území.

Stav ochrany přírody v místní krajině, vztah občanů k přírodě.

Úkoly pro vás:

- a) Prozkoumejte stav narušení krajiny v nejbližším okolí obce, kde sídlí vaše škola. Určete několik dobře dostupných míst, kde můžete se svými žáky hodnotit různé typy lidských zásahů v krajině. Připravte se na diskusi, v níž žáky vyzvete, aby navrhovali jak krajinu „ozdravit“ a jak zamezit dalším necitlivým zásahům do krajiny.
- b) Pokuste se zpracovat si sami pro sebe posouzení estetických hodnot krajiny v okolí. Co myslíte, jak takové hodnocení provádět se žáky?
- c) Pro své žáky připravte aktuální fotografie, zprávy z tisku a internetu. Stanovte si kritéria, na základě kterých budete se žáky tyto materiály hodnotit.

4. **Významnou kapitolou poznávání místního regionu je jeho historie a kultura.**

Historický přístup k chápání současnosti a budoucnosti místního regionu je zapotřebí přijmout jako velmi moderní a navazující na evropské trendy pojetí zeměpisu vlasti. Historický přístup poskytuje mimo jiné jeden z podkladů pro neformální a účinnou **environmentální výchovu**, která rozvíjí odpovědný vztah mladých lidí k životnímu prostředí v širokém pojetí. Poznávání vývoje vztahu člověka k přírodě a k prostředí kde žije by se mělo stát ve snaze o pochopení soudobého stavu prostředí a v úvahách o budoucnosti zcela nepostradatelným.

Propojování geografických a historických poznatků je dokladem **integrovaného chápání** vzdělávání stírajícího tradiční hranice mezi obory, a tedy i mezi vyučovacími předměty.

Ve vyspělých evropských zemích je poznávání tradic a kulturního bohatství místního regionu a obce věnována rozsáhlá pozornost. Např. ve Švýcarsku provádějí starší žáci základní školy a gymnazisté podrobnou geografickou analýzu obce, v níž žijí.

V globalizujícím se světě má poznávání kulturních jedinečností stále větší význam.

Úkol pro vás:

Prozkoumejte regionální muzeum a pokuste se připravit pro své žáky besedu, při níž budou přímo v muzeu poznávat vztah našich předků k přírodě.

5. **Zkoumání obyvatelstva regionu či obce** nutno zaměřit na jeho vývoj ve 20. století (počet, věková, národnostní a vzdělanostní struktura, zaměstnanost podle ekonomických sektorů) v širších souvislostech s pohledem do budoucnosti – vše podle stupně školy a vyspělosti žáků. Výsledky sčítání lidu 2001/2011 poskytují velmi zajímavé podklady k porovnání s rokem 1991/2001 i s delšími vývojovými řadami a k jednoduchým výhledům do budoucna. Velmi poučné a zajímavé je porovnávání vývoje struktury obyvatelstva v místním regionu se srovnatelnými hodnotami za Česko.

Úkol pro vás:

Vyhledejte (předběžné) výsledky sčítání lidu z roku 2011 (např. www.czso.cz). Sestavujte si a postupně doplňujte vhodné přehledy, s nimiž budete ve škole pracovat.

6. **Poznávání sídel** by mělo být obohaceno o elementární poučení o funkčním využití ploch, o jejich rozložení a vztazích, popř. též o proměnách v čase, o zvláštích městského a venkovského prostředí, o otázkách bydlení a životního stylu, o kvalitě života. Mimořádná pozornost by měla být věnována budoucnosti obce, kde žáci žijí. Právě v této části poznávání místního regionu má učitel příležitost seznamovat své žáky (podle jejich vyspělosti) s elementárními pojmy **územního plánování** – ty jsou

ve vyspělých evropských zemích již léta součástí výuky zeměpisu (např. v Rakousku, ve Švýcarsku, v Německu a dalších).

Poznávání v této oblasti poskytuje mnoho zajímavých možností **autentického učení** a podílí se zajímavými formami na prohlubování vztahu mládeže k místnímu regionu.

Úkoly pro vás:

- a) Pokuste se formulovat pro své žáky dva úkoly zaměřené na poznávání zvláštností životního stylu a kvality života obyvatel města a venkova v místním regionu. Velmi zajímavá mohou být porovnání životní úrovně a životního stylu v čase (např. před sto lety, před padesáti lety, za uplynulých dvacet let a dnes).

Město:

Venkov:

Společně uvažujte, jak se asi bude měnit životní styl v budoucnu (do deseti let).

- b) Připravte se na dlouhodobé poznávání vašeho (nebo blízkého) města v historických souvislostech (urbanistická struktura města, architektura, městská zeleň, funkční zóny, stav a využití historického jádra, sídliště, negativní vlivy období socialismu, pozitivní a negativní změny během uplynulých dvaceti let) – vše ve vzájemném propojení.

7. Kapitola o **hospodářství** by neměla být zjednodušována nepříliš zajímavými výčty ekonomických aktivit v regionu. S ohledem na zvláštnosti geografické polohy, rozvojového potenciálu a dějinného vývoje regionu doporučujeme propojit poznávání přírodních zdrojů s tradičními řemesly a s typickou výrobou (zemědělskou a průmyslovou).

Zvláštní pozornost je zapotřebí věnovat vývoji, současnému stavu a perspektivám terciéru.

Doporučujeme soustředit se na transformační procesy v uplynulých dvaceti letech a jejich důsledky pro vývoj zemědělství, průmyslu, služeb a dopravy. Sledovat zaměstnanost a opatření vedoucí k snížení nezaměstnanosti. Hodnotit dojížděku do zaměstnání a její vývoj, posuzovat dojížděkové regiony.

Významnou částí kapitoly o hospodářství jsou informace a diskuse o plánovaných změnách v blízké budoucnosti a úvahy o strategii dalšího ekonomického vývoje. Kapitola poskytuje příležitost seznámit žáky (podle jejich vyspělosti) s obsahem dokumentů o strategii rozvoje města a regionu.

UVAŽTE A DOPLŇTE:

Tradiční řemesla a tradiční výroba v našem regionu:.....
.....
.....

Podmínky (přírodní, společenské) vzniku těchto řemesel a výroby:
.....
.....
.....

Jaké asi byly příčiny zániku tradičních řemesel a speciální výroby?

.....

Je v našem regionu dodnes zachována tradiční výroba? Která?

.....

Bylo některé zaniklé tradiční odvětví průmyslu v uplynulém desetiletí obnoveno?

.....

8. Zvláštní pozornost doporučujeme věnovat **zachovalosti a narušení přírodního a sociálního prostředí (včetně příčin a následků) a jeho hlavním problémům**, jeho využitelnosti pro rekreaci a cestovní ruch. Poučení o životním prostředí by nemělo být soustředěno do samostatné kapitoly. Mělo by **prostupovat celým učivem** a v závěru výuky by mělo být shrnuto, nejlépe v návaznosti na poučení o **globalizaci** a o **globálních problémech lidstva**, o projevech globalizace v místním regionu (hypermarkety, stav místní ekonomiky, změna životního stylu a vkusu atd.) eventuálně o možných řešeních existujících problémů v měřítku místního regionu. Velmi aktuálním je poučení žáků o **sociálně patologických jevech** ve společnosti a diskuse o jejich příčinách i důsledcích a možné prevenci.

Otázky kvality prostředí mohou být zdrojem zajímavých činností pro slabší žáky základní školy a mohou se pro ně stát významným motivem k zvýšení zájmu o učení.

Úkoly pro vás:

- a) Uveďte příklady narušení sociálního prostředí v místním regionu:

.....

- b) Připravte besedu o sociálně patologických jevech. Co bude cílem besedy?

.....

- c) Uveďte příklady vlivu procesu globalizace na váš region/obec:

.....

- d) Pokuste se vyjádřit, jak se změnil svět za uplynulých deset let. Jak tyto proměny ovlivňují náš život?

.....

Zpracujte:

- a) Zadání „průzkumné“ činnosti týkající se kvality životního prostředí pro nejslabší a znevýhodněné žáky základní školy:

.....

- b) Zadání „průzkumné“ a hodnotící činnosti týkající se kvality životního prostředí pro nadané žáky základní školy:

.....

c) Úkoly vhodné pro nejslabší a znevýhodněné žáky:

.....
.....
.....

d) Speciální činnosti pro žáky se zvláštními schopnostmi či talentem nebo zájmy:

.....
.....
.....

9. Vyvrcholením procesu porozumění místnímu regionu, městskému a venkovskému prostředí by se mělo stát poznání jejich perspektiv a strategie rozvoje.

Podmínkou je učitelova orientace v rozvojových dokumentech (územní plán, strategický plán, strategie rozvoje kraje, strategie rozvoje města, strategie rozvoje venkovských mikroregionů, programy obnovy vesnice).

Úkoly pro vás:

1. Prostudujte volnou PŘÍLOHU **Rozvojové dokumenty naší obce (obdržíte vytištěné dne 8.2. na semináři v Kaplici)** a pokuste se připravit pro své žáky úkol, v němž zpracují jednoduchou **SWOT analýzu** a navrhnu svou vlastní prognózu rozvoje prostoru, v němž žijí. Podklad pro SWOT analýzu je na 2. straně přílohy.
2. Zjistěte, zda je váš region součástí evropského přeshraničního regionu. Co je smyslem regionální přeshraniční spolupráce?
3. Připravte exkurzi starších žáků do euroregionu Sylva Nortica, přeshraničního regionu jižních Čech.

B POJETÍ VÝUKY ZEMĚPISU MÍSTNÍHO REGIONU

Ve výuce zeměpisu místního regionu má učitel výjimečně dobrou příležitost uplatňovat **nejnovější vzdělávací směry**, netradiční metody a formy výuky směřující k osvojování, upevňování a využití **klíčových a odborných kompetencí** svých žáků a k hodnotové orientaci výuky, to vše ve prospěch rozvoje žákovy osobnosti.

Které z **nových vzdělávacích směrů** jsou zvláště vhodné pro poznávání místního regionu?

- Na prvním místě jmenujme **změnu v roli žáka**. Žák má příležitost samostatně získávat informace, podílet se na poznávání regionu svou osobní činností a zažívat pocit objevování. O metodách poznávání, o postupu a způsobu zpracování získaných informací se může **žák (pod vedením učitele) rozhodovat sám**. Místo pasivního přijímání, zapamatování a reprodukce hotových informací, je žákovi nabídnuto **aktivní a autentické učení**, což může vést u většiny motivovaných žáků k zvýšení zájmu o vzdělávání a k lepším výsledkům učení.
- K významným trendům ve vzdělávání patří **posílení dialogu** mezi učitelem a žákem a mezi žáky navzájem. Tradiční učitelův monolog ustupuje do pozadí, žák získává větší jistotu a sebevědomí, učí se hodnotit, formulovat myšlenky a vyjadřovat vlastní názory, obhajovat je, věcně argumentovat, naslouchat ostatním atd.
- Také **hodnocení žáka** tradičně prováděné učitelem z hlediska požadavků na zvládnutí

učiva (hlavně paměti), má šanci dostat v rámci poznávání místního regionu zcela jinou podobu.

Především by se předmětem hodnocení měly stát **různé činnosti žáka, jeho samostatnost, tvůrčí přístup a originalita řešení, žákovy postoje, uznávané životní hodnoty, zájmy, připravenost angažovat se ve prospěch řešení místních problémů a skutečné zapojení do místních aktivit.**

Žáci se mohou hodnotit navzájem a učit se tak kritičnosti a sebehodnocení. Další změnou v pojetí hodnocení by mělo být posuzování osobního růstu žáka a nikoliv tradiční „spravedlivé“ známkování založené na porovnávání žáků navzájem. Právě z tohoto hlediska představuje zeměpis místního regionu velkou šanci pro intelektuálně slabší a znevýhodněné žáky a také problémové žáky, kteří nejsou motivováni a neuspívají v pamětním učení.

AUTENTICKÉ UČENÍ - přínos i zážitek pro vaše žáky
V protikladu k tradiční frontální výuce založené na pamětním učení, na převažující myšlenkové pasivitě žáků, na zprostředkovaných informacích a jejich reprodukci stojí metody směřující k autentickému učení či k autentickým výkonům. Ty jsou zaměřeny na praktické využití učiva, jsou postaveny na činnostech s originálními podklady a předměty, při průzkumech v terénu, při návrzích řešení skutečných problémů, při vytváření vlastních produktů vycházejících z vlastních myšlenek a postupů.
Při těchto a dalších činnostech a aktivitách se žák učí aktivním produktivním způsobem připomínajícím nebo odpovídajícím skutečným životním situacím. Nikoliv tedy tradičnímu hromadění informací v paměti, které s nadsázkou řečeno bývají v životě použity hlavně při televizních soutěžích, jinak většinou jen ve škole za účelem získání známky.
Příklady činností: tvorba naučné stezky, brožurka o chráněných objektech a územích, založení a údržba školního kompostu, cizojazyčné informační tabule, školní výstava či muzeum historických předmětů pocházejících z místního regionu, péče o pomník, plakát s ekologickou tematikou pro občany, modelování podle mapy velkého měřítko, průzkum čistoty vody v potoce, péče o prameny, péče o památný strom, registrace černých skládek, návrh umístění chybějícího obslužného zařízení, projekt rekreačního nebo sportovního zařízení.
Autentické učení je přitažlivé také tím, že jsou kladeny otázky, na něž nejsou předem známy odpovědi a řešeny úkoly, jejichž výsledky přesahují rámec tradičního vyučování a jsou nové či dokonce objevené i pro učitele.
F. K. Newmann (1991) je autorem tří charakteristik autentických učebních výkonů (zde upravených):
1. U autentického učení je požadována produkce , nikoliv reprodukce znalostí. V tradičních učebních úlohách žáci pouze reprodukují informace, které jim předal učitel nebo kterým se naučili z textu. Při autentickém učení žáci s pouhým memorováním nevystačí, musí s fakty něco udělat: vyřešit problém, vytvořit novou věc, prozkoumat prostor a navrhnout nové řešení. Ve výuce postavené na autentickém učení nestačí jen něco vědět o své obci, ale

je třeba například obec prozkoumat, provést hodnocení a navrhnout určité zlepšení, řešení.
2. Při autentickém učení žák používá zjednodušené metody průzkumu a výzkumu , badatelské metody, základní metody kvantitativního a kvalitativního hodnocení v geografii, kartografii, sociologii, historii či environmentalistice.
Například žáci studující svou obec potřebují vědět, jak odborníci v různých sociálních vědních oborech poznávají skutečnost a jak shromažďují informace (ankety, dotazníky, původní prameny, hodnocení krajiny). Nestačí však pouze znát základní metody používané ve vědních oborech a umět o nich referovat, ale žák má prokázat, že je schopen používat je na úrovni přiměřené stupni školy a věku .
3. Autentické učení zahrnuje shromažďování, interpretaci a syntézu znalostí . Výsledkem jsou produkty, které mají estetickou, praktickou nebo osobní hodnotu . Nejsou však pouhým předáváním cizích myšlenek. Obsahují kromě převzatých informací a myšlenek především vyjádření vlastních žakových myšlenek a návrhů, jeho otázky, objevené problémy, zjištění nebo výklady atd.
Od autentického učení nutno rozlišovat:
<i>Mnohé tradiční samostatné práce a školní projekty jsou pouze souhrnem získaných informací. Žáci si přečtou heslo v encyklopedii nebo použijí jiný zdroj informací (stále častěji internet). Sdělí nebo nově písemně sestaví získané informace vlastními slovy a tím vytvoří určitý produkt.</i>
<i>Jindy žáci předávají informace tvořivějším způsobem, například tvorbou plakátu, nástěnky či výstavy. Stále se však jedná o pouhou reprodukci cizích myšlenek a informací již publikovaných.</i>
<i>Zadání úkolu vedoucího k autentickému učení musí být dobře promyšleno a přesně formulováno včetně očekávaných výsledků (co budu hodnotit).</i>
Autentické učení vyžaduje jiný přístup k hodnocení výkonů žáků – autentické hodnocení .
Autentické hodnocení se zaměřuje na posuzování žakových dovedností, na jeho přístup k řešení úkolu, na jeho postoje, uznávané a uplatňované hodnoty, na žakovu schopnost organizovat svou činnost, na jeho nápaditost a praktické schopnosti.
Zajímavou formou autentického hodnocení je vytváření portfólia žakovských prací (mapy, kresby, fotografie, záznamy pozorování, plakáty apod.) Práce posuzuje nejen učitel, ale také spolužáci a žák sám. Práce mohou být vystavovány, publikovány v místním zpravodaji apod.
Podle M. Pasche (1998) je autentické hodnocení zjišťováním znalostí a dovedností v situacích blížících se reálným situacím . Tento přístup je specifický tím, že soustřeďuje větší pozornost na úkoly důležité pro praktický život, například na exponáty (modely, grafy, deníky a záznamníky), výrobky, sbírky, experimenty, osobní řešení, návrhy tras, apod., spíše než na správné či nesprávné odpovědi v testech. Autentické hodnocení poskytuje učiteli lepší pohled na žakovy vědomosti, schopnosti, dovednosti i postoje, než tradiční zkoušení.

Úkoly pro vás:

1. Promyslete, jak začít s autentickým učením.

První úkol by měl být relativně jednoduchý, ale o to zajímavější a ve svém výsledku atraktivní. Doporučujeme například třídní **debatu v kruhu** na téma „Vztah našich lidí k životnímu prostředí“. Žáci (nejlépe ve dvojici) během tří týdnů vyfotografují nebo nakreslí ukázkou nevhodných lidských projevů v místě bydliště (odpadky, parkoviště, počmárané zdi, znečištění okraje lesa, černá skládka atd.) Při besedě nejprve ukáží a pošlou kolovat své výtvary. Poté se bude diskutovat o příčinách a o možné nápravě. Každý žák promluví a vyjádří svůj názor. Výsledkem může být výstava ve třídě nebo odeslání žakovských prací na radnici.

2. Připravte pro své žáky zajímavý dlouhodobý úkol, jehož předmětem bude hodnocení venkovských staveb v místním regionu.

- a) Pokuste se vyhledat příklady zachovalých venkovských stavení a také nevhodně přestavěných chalup i nových domů, které znehodnocují krajinný ráz. Možná se v okolí najde i příklad „podnikatelského baroka“.
- b) Předložte svým žákům vhodné podklady a společně posuzujte hodnoty původních stavení, dobře i necitlivě modernizovaných domů a „moderních“ staveb na vesnicích a ve venkovské krajině.
- c) Dobře připravte a realizujte besedu, jejímž hlavním smyslem bude přispět k uvědomělému vkusu vašich žáků při posuzování venkovského prostředí.

PŘÍKLAD ZADÁNÍ ÚKOLU:

- a) Pokuste se zjistit, co je typické pro venkovské stavení ve vašem kraji (rozumí se stavení nemodernizované). Zaměřte se na umístění vchodu, tvar a vzhled oken, umístění komína, na stavební materiál, střešní krytinu, plot, na siluetu a půdorys stavby, její členění a polohu na pozemku, event. další.
- b) Svá zjištění (znaky venkovského domu) si znovu pročtěte a uvažte, zda by se tyto znaky daly uplatnit při stavbě nového moderního domu. Zkuste takový dům nakreslit.
- c) Pokuste se vyhledat v blízkém okolí příklady nevhodně modernizovaných venkovských stavení. Svůj názor zdůvodněte.
- d) Víte, čemu se říká „podnikatelské baroko“? Pokuste se ho popsat a povězte, proč se nehodí do české krajiny.
- e) Navštivte příležitostně suburbium (satelitní městečko) ve vašem okrese. Pokuste se o hodnocení staveb, životního prostředí a kvality života obyvatel suburbia. Posuďte, jak zapadá do okolní venkovské krajiny.

3. Promyslete a napište tři konkrétní žakovské činnosti (a, b, c) při poznávání bydliště.

Pro každou uvedenou činnost promyslete a napište, co budete hodnotit (věcnou správnost, originalitu řešení, kvalitu grafických prací, úroveň prezentace...) Ke každé činnosti přiřipšte svou hodnotící škálu – co budete požadovat:

- pro udělení známky 1 nebo pro získání 15 - 20 bodů či pro získání 80 - 100%;
- pro případné udělení známky 2 (3) nebo pro získání 10 - 15 (5 - 10) bodů či pro získání 70 - 80% (50 - 70%);
- jak budete žáky hodnotit, pokud nesplní úroveň známky 3 nebo 5 bodů či 50% (doporučujeme neudělovat horší hodnocení, ale hledat jiné řešení).

a)

b)

c)

C METODY A FORMY VÝUKY - NÁMĚTY NA ČINNOSTI

Zeměpis místního regionu a obce nabízí celou řadu netradičních a velmi zajímavých činností, jimiž lze žáky zaujmout, motivovat, rozvíjet jejich osobnost.

- **Terénní cvičení:** pozorování, měření, inventarizace, mapování, zakreslování, fotografování, hodnocení a další
- **Činnosti s mapami** větších měřítek a s plány, náčrty a schémata
- **Činnosti s historickým a aktuálním plánem obce:** struktura a využití ploch, růst a proměny obce, inventář chráněných objektů, hodnocení a plánování zeleně, hodnocení kvality bydlení, kvalita životního prostředí atd.

ODPOVĚZTE:

Máte v knihovně starý plán svého města (nejméně padesát let starý a starší)?.....

Máte k dispozici letecké snímky?

Pokud nikoliv, kde je budete hledat?.....

- Porovnávání **leteckých snímků** s plánem obce, jednoduché vyhodnocování leteckých snímků.
- Výuka v muzeu, poznávání historických, uměleckých a technických **památek**, památek lidové architektury, drobných staveb v krajině, tradic a svátků.
- **Činnosti s historickými podklady** (fotografie, kroniky, publikace, dokumenty), poznávání jak se žilo před sto lety a před padesáti léty.
Rozpoznávání negativních vlivů období socialismu – v krajině celkově, na venkově, ve městě, ve společnosti.
- **Vyhledávání informací:** regionální publikace, mapy, internet, statistické podklady, periodika, encyklopedie, muzeum, výstavy atd.

DOPLŇTE:

Přehled regionálních publikací, kartografických a statistických podkladů, webových stránek a dalších zdrojů informací o vašem regionu. **Svůj přehled stále doplňujte!**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- **Nákresy na papír velkého formátu** (osvědčuje se arch balicího papíru): dopravní síť, regionální struktura služeb, regionalizace (např. území se zachovalou přírodou, rekreační oblasti, kvalita životního prostředí, dojíždka za prací a do škol, atd.)
- **Kreslení a fotografování v krajině:** typická venkovská stavení, citlivé a nevhodné přestavby, typické městské domy z různých období, tvář sídliště, zachovalé a narušené partie přírody, rekultivovaná území apod.

DOPLŇTE:

Náměty pro kreslení v místní krajině:

.....

.....

Náměty pro fotografování v místní krajině:

.....

.....

.....

Náměty pro další zpracování kreseb a fotografií:

.....

.....

.....

- **Ochranářské aktivity** v místě bydliště
- Zakládání **osobních sbírek** – mapy, pohlednice, staré fotografie, staré nářadí, nerosty, atd.
- **Besedy** se zajímavými osobnostmi: pamětník „starých časů“, obecní kronikář, místní výtvarník nebo spisovatel, pracovník muzea, starosta, ochránce přírody apod.
- **Školní geografický projekt** je zaměřen na průzkumnou, registrační a mapovací, hodnotící a tvůrčí syntetizující činnost. Velmi cenné jsou projekty ústící v návrhy řešení existujících, přepokládaných nebo simulovaných problémů v regionu/obci. Ve školním geografickém projektu lze podle vyspělosti žáků uplatnit a rozvinout všechny výše uvedené činnosti, eventuálně činnosti další.

Nabídnout žákům základní školy smysluplné a zajímavé poznávání místního regionu znamená **kultivovat jejich duši, obohacovat jejich kulturní rozhled a výrazně prohlubovat jejich vztah k místu bydliště, přispívat k jejich větší vnímavosti a citu pro životní prostředí.** Kromě toho má zeměpis místní oblasti a bydliště tu moc, že umožňuje mladým občanům

pochopit území kde žijí, že všestranně rozšiřuje jejich zájmy a celkově ovlivňuje kvalitu jejich životních hodnot. Jde tedy o významný nástroj propojení obsahu vzdělávání se životem.

D UKÁZKY CÍLŮ VÝUKY ZEMĚPISU MÍSTNÍHO REGIONU A OBCE

Základní škola

Po absolvování výuky zeměpisu místního regionu a obce bude žák schopen:

- Ukázat místní region na mapě Česka a stručně popsat jeho **polohu v širších souvislostech**. Vyjádřit dvě až tři výhody a nevýhody polohy regionu v rámci okresu, kraje, státu a v rámci Evropy.
- Vyjmenovat nejvýznamnější **kulturní památky** v regionu (ve městě). Jednu z památek charakterizovat na základě osobního poznání: poloha v krajině (ve městě), základní popis, stavební sloh, historie, výtvarné hodnoty, funkce a využití památky, hodnocení rekonstrukce, zvláštnosti a jedinečnosti.
- Uvést příklady využití **přírodních zdrojů** k rozvoji místního regionu (voda, půda, les, nerostné bohatství)
- Podle tabulky komentovat **vývoj počtu obyvatel ve 20. století** a zdůvodnit období výrazných rozdílů nebo změn v počtu a struktuře obyvatelstva.
- Uvést příklady **negativního vlivu období socialismu i současnosti** na tvář města a vysvětlit je.
- Vyjádřit svůj osobní názor na **kvalitu přírodních složek prostředí** a předložit jeden až dva návrhy řešení negativních jevů.
- Vyjmenovat a popsat nejvýraznější **sociální problémy a rizika v místním regionu** a v místě bydliště. Vyjádřit hlavní příčiny těchto problémů a vyjádřit názor na jejich řešení.

Úkol pro vás:

Ke každému ze sedmi vzdělávacích cílů koncipujte jeden úkol pro své žáky. V úkolu nezapomeňte uvést zdroje informací a nebraňte se využít stejné nebo podobné formulace použité ve výše uvedeném cíli.

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)
- 6)
- 7)

Střední škola – uvádíme pro orientaci s možností využití pro nadané žáky základní školy

Po absolvování výuky zeměpisu místního regionu a obce bude žák schopen:

- Vyhodnotit **klady a zápory geografické polohy** místního regionu/obce na mapě okresu, kraje, Česka a Střední Evropy, v tematických mapách školního atlasu Česka.
- Vyjádřit, jakým přínosem pro rozvoj regionu bylo **18. a 19. století**.
- Porovnat **stav společnosti** v místním regionu do roku 1939, v období let 1948 až 1990, po roce 1990.
- **Nakreslit schematickou mapu dopravy** v místním regionu. Mapu komentovat, provést hodnocení a navrhnout směry dalšího rozvoje sítě z hlediska nároků na přepravu. Posoudit vliv dopravy na kvalitu životního prostředí.
- Uvést příklady **negativního vlivu období socialismu** na městské a venkovské prostředí a na strukturu a vzhled určitého města/vesnice. Uvážit příčiny a možnosti nápravy.
- Uvést příklady **negativního vlivu soudobého rozvoje** měst a soudobé nové výstavby ve venkovském prostoru pro budoucnost.
- Formulovat **širší souvislosti aktuálních sociálních problémů** (geografická poloha, tradice, kvalita obyvatelstva, aktuální trendy ve vývoji české a evropské společnosti).
- S využitím vědomostí z historie, znalostí o vývoji a stavu hospodářství a o významu přírodních složek prostředí pro život společnosti v místním regionu vyjádřit hlavní **směry dalšího vývoje regionu** a vysvětlit, jak lze regionální rozvoj ovlivňovat.

Úkol pro vás:

Ke každému ze sedmi vzdělávacích cílů koncipujte jeden úkol pro své nadané žáky. V úkolu nezapomeňte uvést zdroje informací a nebraňte se využít stejné nebo podobné formulace použité ve výše uvedeném cíli.

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)
- 6)
- 7)
- 8)

Doplňkový úkol:

Zpracujte cíle výuky zeměpisu místního regionu a obce pro **žáky 3. ročníku základní školy**.

Závěrečný úkol:

Napište esej na téma „Globálně myslet, lokálně jednat“. Esej předložte svým žákům jako podklad k přípravě na širší třídní debatu v kruhu.

E TVORBA PRACOVNÍHO LISTU

Na základě studia a osobních zkušeností sestavte **pro své žáky** pracovní list pro výuku jednoho tematického celku ze zeměpisu místního regionu či obce.

Doporučený postup:

1. Stanovte si **cíle tematického celku**: čeho hodláte činností s pracovním listem u svých žáků dosáhnout – osvojení vědomostí, dovedností, získání zkušeností, poznání a přijetí hodnot, upevnění vztahu k domovu.
2. Formulujte zadání tří až pěti **úkolů plně navazujících na vámi stanovené cíle**.
3. Napište, jak hodláte hodnotit výkony svých žáků. Jak budete své žáky k činnostem motivovat? Měli by být **předem seznámeni s tím, co budete hodnotit a jaké jsou vaše nároky**. Základem hodnocení by měla být pochvala s komentářem - co doporučujete vylepšit a proč.
4. Zpracujte návrh konceptu pracovního listu včetně dat a grafiky - vhodných map, plánu, náčrtu, fotografií atd. Pro každou z požadovaných činností vymeďte v pracovním listu dostatek místa pro žakovské výkony.
5. Pokuste se zpracovat pracovní list k stejné tématice **pro 3. ročník** základní školy.
6. K vybranému tematickému celku **zpracujte pracovní list, který bude součástí regionální učebnice**. V čem se bude lišit od pracovního listu, který jste zpracoval/a pro své žáky? Odlišnosti zdůvodněte a obhajte v diskusi s kolegy.

UKÁZKA

Pracovní list **Funkční využití území v naší vesnici dnes a v budoucnu**

Základní součástí pracovního listu je plán vesnice (k dispozici podle potřeby v několika kopiích). Doporučujeme, aby všichni žáci měli stejný plán. Aby byly plány srovnatelné, měli by se žáci dohodnout na barvách a značkách, které budou používat.

Úkoly:

1. Na základě výsledků svých průzkumů zakreslete do plánu situaci v obci. Použijte domluvené barvy a značky (muzeum, knihovna, škola, úřad, obchod, kostel, kaplička, koupaliště, zastávka autobusu, skládka, chráněný útvar, cyklostezka, naučná stezka apod.).
2. Do plánu vesnice dále zakreslete:
 - stavby a plochy tvořící společenské centrum vesnice
 - místa s krásným výhledem do okolní krajiny
 - nevyužité plochy a budovy, chátrající objekty, místa, za která se stydíte

- místa s nejkvalitnějším životním prostředím (klid, čisto, přírodní prvky atd.), krásná místa
 - nejvíce znečištěná místa, devastovaná místa
3. Do kopie plánu nebo na průhlednou fólii položenou na plán zakreslete své vlastní představy o rozvoji vesnice:
- místa, která považujete za vhodná pro výstavbu rodinných domů
 - umístění nových služeb, které mají podle vás šanci v obci prosperovat
 - umístění nových aktivit, které by přispěly ke zkvalitnění života lidí
 - veřejná prostranství (náves, park, okolí školy, obchodu, obecního úřadu, pomníku apod.) upravená podle vašeho návrhu (návrh přiložte)
 - místa, která by podle vás měla být v budoucnu chráněna (příroda, stavby, technika)
 - přírodní složky prostředí vhodné k úpravě (park, rybník, stromořadí, okraj lesa, břehy potoka, okolí pramene atd.
4. Pokud máte k dispozici vhodné podklady, porovnejte nejlépe ve dvojicích aktuální plán své vesnice s plánem 50 až 100 let starým, eventuálně i starším.
- Pokuste se zjistit, co se ve vaší obci téměř nezměnilo.
 - Jak se změnil přírodní složky prostředí (les, vodní toky, pole, zahrady atd.)?
 - Co se změnilo podstatným způsobem? Pokuste se uvést hlavní příčiny změn.
 - Co se ve vaší obci změnilo za posledních pět let (k lepšímu, k horšímu)?
5. Připravte své vystoupení na téma „Vývoj naší vesnice v uplynulém století a pohled do dalších deseti let“.
- Připravte se na prezentaci svých návrhů před třídou. Plány vystavte týden předem. Uspořádejte diskusi se žáky jiných tříd.
6. Nejkvalitnější plány s komentářem zašlete panu starostovi/paní starostce.

Součástí studijního textu je tištěná PŘÍLOHA Rozvojové dokumenty naší obce